

پیش بینی رفتارهای پرخطر بر اساس جهت گیری مذهبی و سبک مقابله ای در دانش آموزان دختر دوره متوسطه شهرستان مرند

علی قره داغی¹
جعفر محمودی²
دکتر بهرام اصل فتاحی³

چکیده

نظر به اهمیت نقش عوامل خانوادگی، اجتماعی و اقتصادی در شکل گیری رفتار افراد و و از سوی دیگر نقش مذهب در مقابله با مشکلات و بحرانها، تحقیق حاضر با هدف پیش بینی رفتارهای پرخطر بر اساس جهت گیری مذهبی و سبک مقابله ای در دانش آموزان دختر دوره دبیرستان در شهر مرند انجام شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهر مرند بود (N=246) و از این جامعه، تعداد 150 نفر از طریق روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای، مطابق جدول کرجسی-مورگان به عنوان حجم نمونه انتخاب شد. روش مورد استفاده در پژوهش حاضر از نوع توصیفی-همبستگی است. جهت گردآوری داده ها از پرسشنامه های رفتارهای پرخطر (YRBSS)، سبک های مقابله ای (CISS) و جهت گیری مذهبی استفاده شد که پایایی هر کدام از آنها به ترتیب 0/85، 0/92 و 0/73 گزارش شده است. داده ها به کمک آزمونهای ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون و آزمون تحلیل واریانس یک راهه تحلیل شدند. نتایج بدست آمده از پژوهش نشان داد که: همبستگی معکوس و ضعیف معنی داری بین سبک مقابله ای مسئله مدار با رفتار پر خطر در دانش آموزان وجود دارد. همچنین بین سبک های مقابله ای هیجان مدار و اجتناب مدار با رفتار پر خطر در دانش آموزان همبستگی مستقیم و متوسط معناداری وجود دارد و همبستگی معکوس و متوسط معنی داری بین جهت گیری مذهبی درونی با رفتار پر خطر در دانش آموزان وجود دارد و بین جهت گیری مذهبی بیرونی با رفتار پر خطر در دانش آموزان همبستگی مستقیم و ضعیف معناداری وجود دارد. همچنین نتایج نشان می دهد که: هر سه سبک مقابله با استرس و دو شیوه جهت گیری مذهبی

¹ - دانشجوی دکتری مشاوره، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

² - کارشناس ارشد مشاوره

³ - عضو هیئت علمی (استادیار) دانشگاه آزاد، واحد شبستر، شبستر، ایران

به عنوان متغیرهای پیش بین 53 درصد واریانس رفتار پر خطر را تبیین می کنند. و نیز تأثیر متغیرهای پیش بین سبک مقابله هیجان مدار، جهت گیری مذهبی درونی، سبک مقابله اجتناب مدار، سبک مقابله مسئله مدار و جهت گیری مذهبی بیرونی معنی دار است.

واژه‌های کلیدی: رفتارهای پرخطر، جهت گیری مذهبی، سبک مقابله‌ای، دانش آموزان دختر، شهرستان مرند

مقدمه

امروزه رفتارهای پرخطر به رفتارهایی گفته می شود که سلامت و بهزیستی نوجوانان، جوانان و سایر افراد جامعه را در معرض خطر قرار می دهد (ماهر، 1383). در آمریکا رفتارهای پرخطر مسئله اصلی بهداشت عمومی هستند. در استرالیا، شواهدی از افزایش مشکلات بهداشت روانی در بین جوانان همگام با افزایش سوء مصرف الکل و دارو، خودکشی و مبادرت به خودکشی وجود دارد (بوت-چاپمن¹ و دنهولم²، 2001). رفتارهای بهداشتی پرخطر از قبیل سیگار کشیدن، نوشیدن الکل، و رانندگی در حال مستی، استفاده از دارو، و رفتار جنسی مخاطرات قابل توجهی به بهداشت فرد و بهداشت دیگران بوجود می آورند (ولراث و تورجرسن³، 2008). مذهب [به عنوان جزئی از فرهنگ] می تواند بر تصمیم گیری بواسطه تاثیر گذاری بر مفهوم افراد از هویت شخصی خودشان و نیز بر هنجارمند ساختن باورها و ارزشهای معین اثر بگذارد (گیلبرت⁴، 2008). مذهب سیستم سازمان یافته‌ای از باورها، اعمال، و تشریفات یک جامعه است. مذهب برای افزایش حس نزدیکی به [وجودی] مقدس یا برتر (این ممکن است خدا، یک نیروی مافوق، یا واقعیت/حقیقت نهایی باشد)، و ارتقاء درک و فهم از رابطه و مسئولیت فرد برای زندگی با سایرین در یک جامعه طراحی شده است. پس، مذهب متمرکز بر جامعه است (سازماندهی شده در درون اعمال رسمی که قابل مشاهده و قابل اندازه گیری هستند)، و ممکن است بر حسب رفتارها و مسئولیتها قدرت طلب باشد، و اغلب با باورها و خط مشی هایی در ارتباط است که از بین اهداف دیگر، به دنبال جداسازی خوب از بد

¹ . Joan Abbott-Chapman

² . Carey Denholm

³ . Vollrath & Torgersen

⁴ . Gilbert. S. S

است (کوئینگ¹، 2005). مذهبی بودن یک فرد رابطه رفتاری، عاطفی، و شناختی وی را با مذهب مورد احترامش توصیف می کند. مذهبی بودن بالاتر شامل ثبات نیرومند بین رفتار و ارزشهای مذهبی است، ولی در برگیرنده یک مقاومت شدیدتر برای تغییر رفتارها و ارزشهای موجود نیز می باشد (گیلبرت²، 2008). آلپورت³ (1968) نوع جهت گیری مذهبی را اشاره می کند. از نظر او مذهب طیف وسیعی است که از یک سو برای افراد معنایی ابزاری دارد و از سوی دیگر نوعی معنا و معنایابی است که خود انگیزه اصلی زندگی است و ارزش درونی دارد. مذهب درونی به خودی خود برای فرد جنبه انگیزشی دارد و به دیگر محرک ها نیازی ندارد. فرض او این است که مذهب بیرونی کمتر از مذهب درونی جنبه پیشگیرانه و درمانگرانه دارد. برای بسیاری از مردم مذهب عادت می باشد که برای آرامش خانوادگی، شخصی، و مسائلی از این قبیل مورد استفاده قرار می گیرد. برای برخی دیگر مقامی در پی دارد و اعتماد به نفس آنها را تقویت کرده و اهداف و نتایج آنها را به پیش می برد، به وسیله آن بر دوستانشان فائق می آیند، در دیگران نفوذ می کنند و قدرتی برای خود دست و پا می کنند. گاهی نیز در این راستا، مذهب، دفاعی است در برابر واقعیت. کسانی که مذهب بیرونی دارند، از نظر فلسفه الهی، به خداوند روی می آورند، ولی از خود دور نمی شوند. مذهب درونی به شکل ابزاری سازمان نمی گیرد و وسیله ای برای کنترل ترسها و کسب آسایش و راحتی و یا تلاشی برای والایی گرای مسائل جنسی یا آرزوهای کمال جویانه نیست. آلپورت معتقد بود که تنها مذهب با جهت گیری درونی است که سلامت روانی را تضمین می کند (جان بزرگی، 1386).

باورهایی درباره کنترل خدا ممکن است بر نوجوانان تاثیر بگذارد تا آنها در رفتار حفاظتی بهداشتی شان قدرتمند یا منفعل باشند. برای مثال، باور به اینکه خدا مستقیماً رفتار آنها را کنترل می کند ممکن است در جوانان احساس ارتباط با چیزی بزرگتر از خودشان ایجاد کند که آنها را برای اتخاذ تصمیمات انطباقی قدرتمند می کند. با این وجود، جوانان ممکن است نقش منفعلانه تری نیز بگیرند، به این ترتیب که همه تصمیمات را به خدا واگذار کنند، و در اتخاذ تصمیمات حفاظتی کم توان باقی بمانند

1. Koenig

2. Gilbert. S. S

3. Allport

(گوگین¹، مالکارن²، مورای³، متکالف⁴، والستون⁵، 2007). باورهای مذهبی ممکن است بر ارزیابی شناختی فرد از موقعیتهای استرس آمیز، پرورش امید به اینکه کارها در نهایت به خوبی انجام خواهند شد، و فراهم آوردن راهبردهای مقابله ای برای سر و کار داشتن با استرس تاثیر بگذارد. ایمان مذهبی با بهداشت جسمی، بهداشت روانی، و شادکامی در مطالعات متعدد ارتباط مثبت داشته است. نگرش اخلاقی مبتنی بر مذهب ممکن است درگیری نوجوانان در رفتارهای پر خطر از قبیل مقاربت جنسی زود هنگام یا استفاده از داروها یا الکل را کاهش دهد (اسکارپا و هادن⁶، 2006). نوجوانی، دوره ای پر تغییر و پرحالش است که می تواند برای نوجوان استرس زا و دشوار باشد و تمام منابع بالقوه او را فراخواند. برای نوجوانانی که با تغییرات زیاد در جنبه های مختلف زندگی روبرو هستند، مقابله موثر بسیار مهم است (گودرزی، رودبالی، 1385). نتایج پژوهش مومن نسب و همکاران در سال 1385 بر روی 700 دانشجو نتایج زیر را در مورد رفتارهای پرخطر نشان می دهد: از بین نمونه مورد مطالعه حدود 84/4% افرادی که سابقه دوچرخه سواری و موتور سواری داشته اند هرگز از کلاه ایمنی استفاده نکرده اند و 44/1% اظهار داشته اند که در هنگام رانندگی شخص دیگر هرگز از کمربند ایمنی استفاده نمی کنند. 13/9% سابقه حمل سلاح در یک ماه گذشته داشته اند و سابقه استفاده از سلاح گرم و سرد به ترتیب 19/1% و 10/1% گزارش شده است. در مجموع 25/1% سابقه مصرف سیگار و 29/7% سابقه مصرف قلیان داشته اند. در 5/6% موارد اولین تجربه سیگار در سنین کمتر از 18 سال بوده است. 9% دانشجویان سابقه مصرف الکل، 8/3% سابقه استفاده از مواد مخدر و 4/3% سابقه استفاده از داروهای غیرمجاز و مواد نپروزا مانند اکستازی، هورمونهای جنسی مردانه و استروئیدها را ذکر کرده اند ($p < .0001$).

مقابله⁷ به عنوان تلاشهایی هیجانی و شناختی برای مدیریت خواسته های درونی و بیرونی موقعیت رویاروی تعریف شده است (فولکمن⁸ و لازاروس⁹، 1980). به نقل از

1. Goggin

2. Malcarne

3. Murray

4. Metcalf

5. Wallston

6. Scarpa & Haden

7. coping

8. Folkman

9. Lazarus

گنچوز¹، گنچوز، بوزو²، 2006). کارور³ و همکارانش (1989) طیف وسیعی از 13 سبک مقابله ای متمایز یا روشهای پاسخگویی به موقعیتهای استرس آمیز را توصیف می کنند. پنج تا از این سبکهای مقابله ای (مقابله فعال، برنامه ریزی، سرکوب فعالیتهای رقابت جوینانه، مقابله بازدارنده⁴، و جستجوی حمایت اجتماعی ابزاری) به عنوان سبکهای مسئله-مدار طبقه بندی می شوند. پنج سبک مقابله ای دیگر (جستجوی حمایت اجتماعی- عاطفی، بازتعبیر مثبت، پذیرش، انکار، و بازگشت به مذهب) به عنوان سبکهای هیجان-مدار طبقه بندی می شوند. سه سبک مقابله ای (برون ریزی⁵ و تمرکز بر هیجانها، گسستگی⁶ رفتاری، و گسستگی روانی) به عنوان سبکهای مقابله ای اجتنابی و کمتر مفید طبقه بندی می شوند (شارون⁷، 2005). تلاشهای مساله-مدار معطوف به تغییر موقعیت فشارزا است، یعنی بر مهار عمل فشارزا به منظور کاهش یا حذف پریشان کنندگی آن توجه دارد. در حالیکه تلاشهای هیجان مدار معطوف به تغییر واکنشهای هیجانی به عوامل فشارزا است، یعنی بر مهار پاسخهای هیجانی و بر انگیزتگی فیزیولوژیایی در جهت کاهش فشارزاهای روانی تاکید دارد (اسماعیلی، علیلو، رودسری، و شریفی، 1388). شواهد پژوهشی قابل توجهی وجود دارد که حاکی از این است که سبکهای مقابله ای پیش بینی کننده های خوب مشکلات رفتاری و هیجانی هستند. نتایج نشان داده اند که عموماً مقابله مسئله مدار از قبیل برنامه ریزی، با سازگاری شخصی و تحصیلی ارتباط مثبت دارد، و مقابله هیجان-مدار مثل مقابله پرخاشگرانه با مشکلات رفتاری و هیجانی ارتباط دارد (توئن⁸، برو⁹، و اوگدن¹⁰، 2007).

پژوهشهایی مختلفی در رابطه با پژوهش حاضر انجام پذیرفته است که در زیر به برخی از آنها اشاره می شود:

---

¹.Faruk Gencoz

².Ozlem Bozo

³.Carver

⁴.restraint

⁵.venting

⁶.disengagement

⁷.Sharon Gil

⁸.Thuen

⁹.Bru

¹⁰.Ogden

در کل نتایج تحقیقات نشان داده اند که مقابله مساله مدار سازگارانۀ ترین راهبرد مقابله ای است. کسانی که از مقابله عملی استفاده می کنند از نحوه کنترل رویدادهای استرس زا رضایت بیشتری دارند و کمتر افسرده و مضطرب می شوند. مقابله اجتنابی و هیجانی به سازگاری نه چندان رضایت بخش با رویدادهای استرس زا منجر می شود و افرادی که از این راهبردها استفاده می کنند معمولاً مضطرب و افسرده هستند (کلینکه، 1999؛ ایرلند و همکاران، 2005).

در تحقیقی که بیانی و همکاران در سال 1387 تحت عنوان «بررسی رابطه ی جهت گیری مذهبی با اضطراب و افسردگی در دانشجویان» در بین 571 دانشجو از بین 3500 دانشجوی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آژادشهر به طور تصادفی انتخاب شده بودند انجام دادند. (324 نفر زن و 247 نفر مرد) نتایج نشان داد: بین جهت گیری مذهبی دانشجویان با اضطراب و افسردگی آن ها رابطه ی معکوس و معناداری از لحاظ آماری وجود دارد و با افزایش جهت گیری مذهبی دانشجویان، افسردگی و اضطراب آن ها کاهش یافت. همچنین نتایج این مطالعه نشان داد که بین جهت گیری مذهبی دانشجویان و اضطراب و افسردگی آنان رابطه ی تنگاتنگی وجود دارد.

نتایج تحقیق خدایپناهی و همکاران (1384) تحت عنوان «رابطه جهت گیری مذهبی و سازگاری روانشناختی در دانشجویان» انجام شد، نشان می دهد افراد با جهت گیری مذهبی درونی از نظر سازگاری کلی، اجتماعی، هیجانی و تندرستی نسبت به افراد با جهت گیری مذهبی بیرونی وضعیت مناسب تری دارند.

مشکانی و مشکانی در سال 1371 پژوهشی را با عنوان سنجش تاثیر عوامل درونی و بیرونی خانواده بر بزهکاری نوجوانان در میان 90 پسر در کانون اصلاح و تربیت مرکز تهران و 15 دختر در زندان اوین انجام دادند. داده های حاصل از این مطالعه نشان داد که تقویت نگرش های مثبت اعتقادی و اخلاقی او را از ورطه بزهکاری می رهااند.

سهرابیان (1379)، در بررسی تاثیر نگرش مذهبی بر سازگاری فردی- اجتماعی دانش آموزان نشان داد که بین اعتقادات مذهبی و سازگاری فردی- اجتماعی دانش آموزان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

با توجه به این مقدمه، هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین رفتارهای پرخطر با جهت گیری مذهبی و سبک مقابله ای است. به عبارت دیگر این پژوهش در نظر دارد ابتدا جهت گیری مذهبی شرکت کنندگان را مشخص نموده و سپس نوع سبک مقابله

ای آنها را نیز تعیین کرده و در نهایت رابطه بین نوع جهت گیری مذهبی و سبک مقابله ای استفاده شده را در پیش بینی رفتارهای پرخطر اندازه گیری نماید. با توجه به این هدف، سوالهای تحقیق به این صورت تنظیم شدند:

1. کدام یک از سبکهای مقابله ای رفتارهای پرخطر را بهتر پیش بینی می کنند؟
2. کدام یک از جهت گیریهای مذهبی رفتارهای پرخطر را بهتر پیش بینی می کنند؟

روش پژوهش

از نظر هدف پژوهش حاضر از نوع تحقیقات کاربردی است. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون و آزمون تحلیل واریانس یک راهه استفاده شد. در ضمن سطح معنی داری برای تمامی فرضیه ها 0/05 در نظر گرفته شد.

جامعه، حجم نمونه، روش نمونه گیری و روش اجرای پژوهش

جامعه آماری در پژوهش حاضر کلیه دانش آموزان دختر دوره متوسطه شهر مرند به تعداد 246 نفر است که در سال تحصیلی 91-1390 در مدارس متوسطه شهر مرند مشغول به تحصیل بودند. روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای بوده است. به این صورت که از تعداد 18 مدرسه دخترانه در مقطع متوسطه تعداد 4 مدرسه به صورت تصادفی انتخاب و نمونه ای به حجم 150 نفر که از طریق جدول کرجسی-مورگان بدست آمده است، به صورت تصادفی گزینش و در پژوهش حاضر شرکت داده شد.

روش اجرای پژوهش:

برای اجرای پژوهش ابتدا محقق به اداره آموزش و پرورش شهرستان مرند مراجعه و بعد از هماهنگی های لازم معرفی نامه ای از اداره مذکور مبنی بر انتخاب جامعه آماری از مدارس دریافت و پرسشنامه های مورد نیاز در بین نمونه آماری انتخاب شده توزیع شد. به دنبال توزیع پرسشنامه ها دستورالعمل پاسخدهی به پرسشنامه ها به افراد نمونه توضیح داده شد و بعد از پاسخدهی جمع آوری گردید. نمره های خام در برنامه کامپیوتری SPSS 16 وارد و سپس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

ابزار سنجش

الف) مقیاس سنجش رفتارهای پرخطر (YRBSS)¹:

برای سنجش رفتارهای پرخطر از مقیاس سنجش رفتارهای پرخطر (YRBSS) استفاده شد که با اقتباس از پرسشنامه رفتارهای پرخطر مرکز کنترل بیماریهای آمریکا (CDC)² در سال 1989، طراحی و تنظیم شده است. مبنای نظری که برنر³ و همکاران (1995) درباره این پرسشنامه بدان اشاره می کنند، مجموعه رفتارهای مغایر با سلامت جسمانی است که خطر بیماری و مشکلات اجتماعی را افزایش داده و به میزان زیادی مرگ و میر در نوجوانان و بزرگسالان را سبب می شود. بر این اساس، این پرسشنامه ارزیابی رفتارهای پرخطر را در حیطه های رانندگی، خشونت، استعمال دخانیات، مصرف مشروبات الکلی، مواد مخدر، و داروهای روانگردان، تغذیه و تحرک جسمانی و دوستان ناباب به صورت فراوانی و شدت در دوره های ماهانه و سالانه در قالب 72 گویه بررسی می کند (بخشانی و همکاران، 1386).

برنر و همکاران (2002) پایایی این پرسشنامه را با روش آزمون - آزمون مجدد به فاصله دو هفته و با محاسبه ضریب کاپا برای همه آیتیم ها بین 23/6% تا 90/5% به دست آوردند (مهرابی، کجباف، مجاهد، 1389). در ایران هم بخشانی و همکاران (1386)، پایایی آن را با روش بازآزمایی و محاسبه ضریب کاپا برای تمامی آیتیمها 85% به دست آوردند. مهرابی و همکاران (1389) پایایی پرسشنامه را به شیوه آلفای کرونباخ برای کل مقیاس رفتارهای پرخطر با اجرا بر روی 377 آزمودنی 0/79 بدست آوردند.

ب) مقیاس مقابله با بحران اندلر و پارکر (CISS)⁴:

این مقیاس دارای 48 ماده است و در مجموع سه راهبرد مقابله مسئله - مدار، هیجان - مدار، و اجتنابی را در بر می گیرد. مقیاسهای فرعی مقابله اجتنابی، سردرگمی یا فکر کردن به مسائل خوشایند و روی آوردن به اجتماع است. این مقیاس بصورت گروهی اجرا می شود. در نمونه اصلی مقیاس مقابله با بحران اندلر و پارکر⁵، ضریب

¹ Young's Risk behaviors Scale

² Control Disease Center

³ Brener

⁴ Coping Inventory for Stressful Situation

⁵ Endler & Parker

همسانی درونی کل 0/92 گزارش شده است. این ضریب برای سه مقیاس اصلی آن در مقابله مسئله - مدار برای پسران و دختران به ترتیب 0/90 و 0/92، مقابله هیجان - مدار به ترتیب 0/85 و 0/82، برای مقابله اجتنابی به ترتیب 0/82 و 0/85 و برای دو مقیاس فرعی سردرگمی و روی آوردن به اجتماعی به ترتیب 0/77 و 0/80 گزارش شده است (1990، 1999، اندلر و پارکر، به نقل از مهرابی، 1389).

ج) پرسشنامه جهت‌گیری مذهبی¹:

آلپورت (1963) بر مبنای کوششهای نظری اش سعی در ساختن مقیاسی برای اندازه‌گیری جهت‌گیری مذهبی نمود. فگین² بعدها یک ماده به آن اضافه کرد و آن را از 20 ماده به 21 ماده افزایش داد که 11 گزینه آن به « جهت‌گیری بیرونی » و 10 گزینه دیگر به « جهت‌گیری درونی » اشاره می‌کردند. اعتبار مقیاس توسط جان بزرگی در یک گروه نمونه 235 نفری از دانشجویان دانشگاههای تهران با اعتبار 0/737 بر اساس آلفای کرونباخ محاسبه گردید. در پژوهش مختاری (1379) نیز اعتبار این مقیاس به روش آلفای کرونباخ معادل 0/712 بدست آمد (آزموده، شهیدی، دانش، 1386).

یافته‌های پژوهش

این مبحث بر اساس یافته‌های پژوهش به دو بخش تقسیم شده است بخش اول به شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش (نظیر میانگین، انحراف معیار، کمینه، بیشینه و...) پرداخته و بخش دوم به رابطه بین متغیرهای پژوهش (رفتارهای پرخطر، سبک مقابله با استرس و جهت‌گیری مذهبی) اشاره دارد و نتایج رگرسیون بر مبنای رفتار پرخطر به عنوان متغیر ملاک و سبک مقابله با استرس و جهت‌گیری مذهبی به عنوان متغیر پیش‌بین، را در بر گرفته است.

¹ .Religious Orientation Questionnaire

² . Feagin

جدول 1: داده‌های توصیفی پژوهش شامل آماره‌های گرایش مرکزی و پراکندگی

انحراف معیار	میانگین	بیشینه	کمینه	تعداد	آماره‌ها متغیرهای پژوهش
7/27	46/98	70	31	150	رفتارهای پرخطر
7/61	51/96	74	31	150	سبک مقابله ای مسئله مدار
5/96	38/70	60	21	150	سبک مقابله ای هیجان مدار
7/93	44/44	64	20	150	سبک مقابله ای اجتناب مدار
4/39	35/47	44	20	150	جهت گیری مذهبی بیرونی
3/51	24/16	37	13	150	جهت گیری مذهبی درونی

برای پاسخ به این سوال تحقیق که به ارتباط بین سبکهای مقابله با استرس و رفتار پر خطر در دانش آموزان می پردازد، از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است که نتایج آن در جدول زیر، تحت عنوان ماتریس همبستگی مشاهده می شود.

جدول (2): ماتریس همبستگی سبکهای مقابله با استرس و رفتار پر خطر در دانش آموزان

متغیر مستقل	متغیر وابسته	میزان همبستگی	مجنور R (R) ²	سطح معنی داری
سبک مقابله ای مسئله مدار	رفتار پر خطر	-0,247	0,061	0,01
سبک مقابله ای هیجان مدار	رفتار پر خطر	0,548	0,30	0,01
سبک مقابله ای اجتناب مدار	رفتار پر خطر	0,516	0,266	0,01

نتایج نشان می دهد همبستگی معکوس و ضعیف معنی داری بین سبک مقابله ای مسئله مدار با رفتار پر خطر در دانش آموزان وجود دارد؛ بدین معنی که هر چه میزان استفاده از سبک مقابله ای مسئله مدار بیشتر می شود رفتارهای پرخطر در دانش آموزان کمتر می شود. همچنین همانطور که در جدول مشاهده می شود بین سبک های مقابله ای هیجان مدار و اجتناب مدار با رفتار پر خطر در دانش آموزان همبستگی مستقیم و متوسط معناداری وجود دارد.

برای پاسخ به این سوال تحقیق که به ارتباط بین جهت گیری مذهبی و رفتار پر خطر در دانش آموزان می پردازد، از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است که نتایج آن در جدول (3)، مشاهده می شود.

جدول(3): ماتریس همبستگی جهت گیری مذهبی با رفتار پر خطر در دانش آموزان

متغیر مستقل	متغیر وابسته	میزان همبستگی	مجذور R (R) ²	سطح معنی داری
جهت گیری درونی	رفتار پر خطر	-0,468	0,219	0,01
جهت گیری بیرونی	رفتار پر خطر	0,246	0,06	0,01

نتایج نشان می دهد همبستگی معکوس و متوسط معنی داری بین جهت گیری مذهبی درونی با رفتار پر خطر در دانش آموزان وجود دارد بدین معنی که هر چه دانش آموزان در جهت گیری مذهبی درونی نمره بالاتری کسب می کنند رفتارهای پرخطر در آنها کمتر می شود. همچنین همانطور که در جدول مشاهده می شود بین جهت گیری مذهبی بیرونی با رفتار پر خطر در دانش آموزان همبستگی مستقیم و ضعیف معناداری وجود دارد.

به منظور بررسی تاثیری که هر یک از این متغیرها بر رفتارهای پرخطر دانش آموزان دارد، از تحلیل رگرسیون استفاده شده است.

جدول(4): نتایج رگرسیون گام به گام برای پیش بینی میزان رفتار پرخطر دانش آموزان

شاخص آماری مدل رگرسیون	ضریب همبستگی	مجذور R	R تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
1	0,548	0,30	0,295	6,1
2	0,654	0,427	0,420	5,54
3	0,697	0,486	0,476	5,26
4	0,715	0,511	0,498	5,15
5	0,729	0,531	0,515	5,06

جدول(5): خلاصه تحلیل واریانس برای بررسی اثر متغیرهای پیش‌بین بر متغیر رفتار پر خطر

سطح معنی‌داری	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	شاخص آماری	
					مدل	
0,01	63,461	2368,134	1	2368,134	رگرسیون	1
					باقیمانده	
					کل	
0,01	54,83	1685,88	2	3371,77	رگرسیون	2
					باقیمانده	
					کل	
0,01	46,10	1279,54	3	3838,63	رگرسیون	3
					باقیمانده	
					کل	
0,01	37,89	1008,27	4	4033,08	رگرسیون	4
					باقیمانده	
					کل	
0,01	32,62	838,23	5	4191,17	رگرسیون	5
					باقیمانده	
					کل	

1. متغیر پیش بین: سبک مقابله با استرس هیجان مدار
2. متغیرهای پیش بین: سبک مقابله هیجان مدار، جهت گیری مذهبی درونی
3. متغیرهای پیش بین: سبک مقابله هیجان مدار، جهت گیری مذهبی درونی، سبک مقابله اجتناب مدار
4. متغیرهای پیش بین: سبک مقابله هیجان مدار، جهت گیری مذهبی درونی، سبک مقابله اجتناب مدار، سبک مقابله مسئله مدار
5. متغیرهای پیش بین: سبک مقابله هیجان مدار، جهت گیری مذهبی درونی، سبک مقابله اجتناب مدار، سبک مقابله مسئله مدار، جهت گیری مذهبی بیرونی.

نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون گام به گام نشان می دهد که هر سه سبک مقابله با استرس و دو شیوه جهت گیری مذهبی به عنوان متغیرهای پیش بین، معیار ورود به معادله نهایی رگرسیون برای توضیح رفتار پر خطر (متغیر ملاک)، را دارا هستند و هیچ

کدام از متغیرها از معادله نهایی کنار گذاشته نشده اند. به این معنی که این متغیرهای پیش بین 53 درصد واریانس رفتار پر خطر را تبیین می کنند.

به منظور آزمون معنی داری ضرایب رگرسیون به دست آمده، آزمون F مورد استفاده قرار می گیرد که بر اساس نسبت بین مربع میانگین رگرسیون باقیمانده صورت می گیرد. همان طور که آزمون های F نشان می دهد، در هر پنج تحلیل رگرسیون اثر متغیرهای پیش بین سبک مقابله هیجان مدار، جهت گیری مذهبی درونی، سبک مقابله اجتناب مدار، سبک مقابله مسئله مدار و جهت گیری مذهبی بیرونی در سطح $P < 0,01$ معنی دار است.

بحث و نتیجه گیری

نتایج بدست آمده از پژوهش نشان داد که: همبستگی معکوس و ضعیف معنی داری بین سبک مقابله ای مسئله مدار با رفتار پر خطر در دانش آموزان وجود دارد؛ بدین معنی که هر چه میزان استفاده از سبک مقابله ای مسئله مدار بیشتر می شود رفتارهای پرخطر در دانش آموزان کمتر می شود. نتایج نشان داده اند که عموماً مقابله مسئله مدار از قبیل برنامه ریزی، با سازگاری شخصی و تحصیلی ارتباط مثبت دارد و مذهب با جهت گیری درونی است که سلامت روانی را تضمین می کند. و بین سبک های مقابله ای هیجان مدار و اجتناب مدار با رفتار پر خطر در دانش آموزان همبستگی مستقیم و متوسط معناداری وجود دارد. و احتمال این که افرادی که از مقابله هیجان - مدار در رویارویی با موانع استفاده می کنند با حالتهای روانشناختی مثل مقابله پرخاشگرانه، جستجوی حمایت عاطفی - اجتماعی، پذیرش و انکار با مشکلات رفتاری و هیجانی ارتباط برقرار می کنند. نتایج بدست آمده با یافته های پژوهشهای شارون (2005)، تونن، برو و اوگدن (2007) ایرلند و همکاران (2005) و کارور و همکاران (1989) همسویی دارد. همچنین همبستگی معکوس و متوسط معنی داری بین جهت گیری مذهبی درونی با رفتار پر خطر در دانش آموزان وجود دارد؛ بدین معنی که هر چه دانش آموزان در جهت گیری مذهبی درونی نمره بالاتری کسب می کنند رفتارهای پرخطر در آنها کمتر می شود. و بین جهت گیری مذهبی بیرونی با رفتار پر خطر در دانش آموزان همبستگی مستقیم و ضعیف معناداری وجود دارد. مذهبی بودن بالاتر شامل ثبات نیرومند بین رفتار و ارزشهای مذهبی است، ولی در برگیرنده یک مقاومت شدیدتر برای تغییر رفتارها و ارزشهای موجود نیز می باشد.

مذهب درونی به خودی خود برای فرد جنبه انگیزشی دارد و به دیگر محرک ها نیازی ندارد. فرض او این است که مذهب بیرونی کمتر از مذهب درونی جنبه پیشگیرانه و درمانگرانه دارد. یافته های فوق با نتایج بدست آمده از تحقیقات اسکارپا و هادن (2006)، خدایانهی و همکاران (1384)، مشکانی و مشکانی (1371) و سهرابیان (1379) همسویی دارد. و همچنین نتایج نشان داد که؛ هر سه سبک مقابله با استرس و دو شیوه جهت گیری مذهبی به عنوان متغیرهای پیش بین 53 درصد واریانس رفتار پر خطر را تبیین می کنند. و همچنین تأثیر متغیرهای پیش بین سبک مقابله هیجان مدار، جهت گیری مذهبی درونی، سبک مقابله اجتناب مدار، سبک مقابله مسئله مدار و جهت گیری مذهبی بیرونی معنی دار است. باورهای مذهبی ممکن است بر ارزیابی شناختی فرد از موقعیتهای استرس آمیز، پرورش امید به اینکه کارها در نهایت به خوبی انجام خواهند شد. و فراهم آوردن راهبردهای مقابله ای برای سر و کار داشتن با استرس تأثیر بگذارد. این نتایج با یافته های نتایج اسکارپا و هادن (2006)، جان بزرگی (1386) و گوگین و همکاران (2007) همسویی دارد. بدون تردید مذهب، انسان را در مقابل هجوم اضطراب، تردید و ناامیدی نیرومند و آماده می سازد. ارزش هر فرد مذهبی به میزان رشد آگاهی و بصیرت و دانایی وی بستگی دارد، و تا زمانی که شناخت اصولی از مذهب شکل نگرفته باشد، نمی تواند نقش تعیین کننده ای در زندگی رو به رشد فرد داشته باشد و این عقل و استدلال و بصیرت است که ارزش و چگونگی هیجان و احساسات مذهبی را تعیین نموده، به آن معنی و مفهوم داده و عمیق می سازد. در نتیجه مذهب عملاً به عنوان یک سیستم ارزشی به حرکت های انسان جهت داده، هدفمند نموده و به سوی اعتلای روانی، انسانی و تکامل رهنمون می سازد. این سیستم ارزشی روی تمام وجوه زندگی فرد انگشت گذاشته و همه چیز را شامل شده که نهایتاً زمینه لازم را جهت یک شخصیت و زندگی سالم آماده می کند. داده های حاصل از این مطالعه نشان داد که تقویت نگرش های مثبت اعتقادی و اخلاقی فرد را از ورطه بزهکاری می رهاوند و سازگاری فردی و اجتماعی دانش آموزان را افزایش می دهد. با توجه به مطالب فوق و با عنایت به اینکه گروه نوجوان و جوانان و عمدتاً دانش آموزان یکی از گروههای اصلی در معرض خطر برای رفتارهای پرخطر می باشند، بدیهی است آموزش آنها بایستی در اولویت برنامه های آموزشی قرار گیرد و تأکید بر مشاوره به عنوان اساسی ترین راه پیشگیری از بروز و شیوع رفتارهای پرخطر در جامعه مد نظر قرار گیرد. از آنجایی که مطالعه حاضر تنها

جامعه دانش آموزان دختر را در بر می گیرد، دانش آموزان پسر و آن دسته از نوجوانانی که ترک تحصیل کرده اند و یا در مدارس حضور ندارند را پوشش نمی دهد. در حالی که اغلب مطالعات نشان داده اند که شیوع رفتارهای پرخطر در نوجوانانی که ترک تحصیل کرده و یا دوران دبیرستان را به اتمام رسانده اند، بیشتر از سایر نوجوانان است، بنابراین این احتمال وجود دارد که شیوع رفتارهای پرخطر در نمونه مورد مطالعه کمتر از حد واقعی آن تخمین زده شده باشد. پیشنهاد می شود در تحقیقات بعدی، جامعه آماری مورد مطالعه به کل نوجوانان جامعه گسترش یافته و مناطق وسیع تری از جامعه با ویژگیهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی متنوع تر تحت پوشش قرار گیرند تا نتایج مطالعه قابلیت تعمیم بیشتری یابد. همچنین ارائه آموزشهای خانواده برای والدین جهت شناسایی رفتارهای پرخطر فرزندان و راهنمایی آنها و نیز گنجاندن مطالب آموزشی در کتاب های درسی جهت پیشگیری از بروز و شیوع این رفتارها مورد توجه مسئولین امر قرار گیرد.

منابع:

- اسماعیلی، معصومه، علیلو، مجید محمود، بخشی پور رود سری، عباس، شریفی، محمدمین (1388)، بررسی نگرش‌های ناکارآمد و سبک‌های مقابله ای در بیماران مبتلا به فشارخون اولیه. مطالعات روانشناختی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء. دوره 5. شماره 2.
- آزموده، پیمان، شهیدی، شهریار، دانش، عصمت (1386)، رابطه بین جهت گیری مذهبی با سرسختی و شادکامی در دانشجویان. مجله روانشناسی، سال یازدهم. شماره 1.
- بخشانی، نورمحمد، لشگری پور، کبری، بخشانی، سعید، حسین بر، محمد (1386)، شیوع رفتارهای مرتبط با آسیب های عمدی و غیرعمدی در دانش آموزان دبیرستانی سیستان و بلوچستان، فصلنامه طبیب شرق. دوره 3. شماره 9، صص 199-208.
- بیانی، علی اصغر، گودرزی، حسنیه، بیانی، علی، محمد کوچکی، عاشور (1387)، بررسی رابطه جهت گیری مذهبی با اضطراب و افسردگی در دانشجویان. مجله علمی پژوهشی اصول بهداشت روانی، سال دهم. شماره 3.
- جان بزرگی، مسعود (1386)، جهت گیری مذهبی و سلامت روان. مجله پژوهشی دانشکده علوم پزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی شهید بهشتی. دوره 31. شماره 4. صص 345-350.
- خداپناهی، محمد کریم، خاکسار، بلداجی (1384)، رابطه جهت گیری مذهبی و سازگاری روانشناختی در دانشجویان. مجله روانشناسی. سال نهم. شماره 3.
- سهرابیان، طاهره (1379)، بررسی تاثیر نگرش مذهبی بر سازگاری فردی و اجتماعی دانش آموزان. (رساله کارشناسی ارشد). تهران، دانشگاه الزهراء.
- گودرزی، محمدعلی، معینی رودبالی، زهرا (1385)، بررسی رابطه سبک های مقابله ای و سلامت روانی در دانش آموزان دبیرستانی. ماهنامه علمی پژوهشی دانشگاه شاهد. سال سیزدهم. دوره جدید، شماره 19.
- ماهر، فرهاد (1383)، رفتارهای پرخطر در اوقات فراغت جوانان: رونها و الگوها. فصلنامه مطالعات جوانان، (6)، صص 118-143.
- مختاری، عباس (1379)، رابطه جهت گیری های مذهبی درونی و بیرونی با میزان تنیدگی در دانشجویان دانشگاه تهران، (رساله کارشناسی ارشد). تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- مشکانی، محمدرضا، مشکانی، زهراسادات (1371)، سنجش تاثیر عوامل درونی و بیرونی خانواده بر بزهکاری نوجوانان. مجله جامعه شناسی ایران، دوره چهارم، شماره 2.
- مومن نسب، مرضیه، نجفی، سید سعید، کاوه، محمد حسین، احمد پور، فرزاد (1385)، بررسی میزان شیوع رفتارهای مخاطره آمیز بهداشتی در دانشجویان مراکز آموزشی عالی شهر خرم آباد. فصلنامه علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی لرستان، دوره هشتم، شماره 2.

- مهربابی، حسینعلی، کجیاف، محمدباقر، مجاهد، عزیزالله (1389)، پیش بینی رفتارهای پرخطر بر اساس هیجان خواهی و عوامل جمعیت شناسی در دانشجویان دانشگاه اصفهان. مطالعات روان شناختی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء. دوره 6. شماره 2.

- Allport, G. (1963), Behavioral science: religion and mental health. Journal of Religion and Health,(2),92-187.
- Allport, G.(1968), The person in psychology. Boston, Beacon Press.
- Brener, ND., Kann L, McManus T, (2002), Reliability of the Youth Risk Behavior Survey Questionnaire. Journal of Adolescent Health, 8 (31), 336-342.
- Genqoz, Faruk., Genqoz, Tuun., Ozlem, Bozo.(2006), Hierarchical Dimension of Coping Styles: A study Conducted With Turkish University Students, Social Behavior and Personality, 34(5), 525-534.
- Gilbert, Sarah S. (2008),The Influence of Islam on Aids Prevention among Senegalese University Students. Aids Education and Prevention, 20(5), 399-407.
- Goggin, Kathy, Vanessa L., Malcarne, Thomas S., Murray. Kimberly A., Metcalf, Kenneth A. Wallston.(2007), Do Religious and Control Cognitions Predict Risky Behavior? II. Development and Validation of the Sexual Risk Behavior-related God Locus of Control Scale for Adolescents (SexGLOC-A). Cogn Ther Res (31),123-139.
- Ireland, J. L., Boustead, R., Ireland, C. A.(2005), Coping style and Psychological health among adolescent prisoners: A study of young and juvenile offenders. Journal of Adolescence, (28), 411-423.
- Joan Abbott-Chapman & Carey Denholm (2001), Adolescents' Risk Activities, Risk Hierarchies and the Influence of Religiosity. Journal of Youth Studies, 4(3).
- Koenig, M.D., Harold, G. (2005), Faith and Mental Health Religious Resources for Healing. Templeton Foundation Press, Philadelphia and London.

-
- Scarpa, Angela, Haden, Sara C. (2006), Community Violence Victimization and Aggressive Behavior: The Moderating Effects of Coping. Virginia Tech, Department of Psychology, 32(4), 502-515.
  - Sharon, Gil. (2005), Personality traits and coping styles as mediators in risky sexual behavior: A comparison of mal and femal undergraduate students. Social behavior and Personality, 33(2). 149-158.
  - Thuen, Elin., Bru, Edvin., Ogden, Terje. (2007), Coping Styles, Learning Environment and Emotional and Behavioural Problems. Scandinavian Journal of Educational Research, 51(4), 347-368.
  - Volrathi, Margaretee, Torgersen, Seven. (2008), Personality type and risky health behavior in Norwegian students. Scandinavian Journal of Psychology, 49(3), 287-292.